

KÜRESELLEŞEN YOKSULLUK

Sueda Nur Çokadar

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Çokadar, Sueda Nur. “Küreselleşen Yoksulluk”, İNSAMER, 24.10.2019.

 Analiz

Yoksulluk, kişinin temel ihtiyaçları olan gıda, giyim, barınma gibi maddi gereksinimlere erişim kısıtlılığı ve gelir kaynağının ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olmaması durumudur. Genel kabul görmüş ölçütlere göre yoksulluk kavramı günlük 1,9 dolardan daha az geliri olan kimselere atfedilmektedir. Bununla birlikte yoksulluk sınırı için tek bir rakamın kullanılması küresel yoksulluğu değerlendirmede yanıltıcı olabilmektedir. Zira gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk ölçütleri ile görece fakir ülkelerdeki ölçütler farklı olacağından, dünyadaki tüm ülkelerin farklı coğrafi bölgelere özel yoksulluk ölçütleriyle değerlendirilmesi ihtiyacı doğmaktadır.

Uluslararası literatürde “mutlak yoksulluk” sınırı, asgari beslenme ihtiyacına göre günlük kalori ihtiyacı hesaplanarak belirlenirken, “görece yoksulluk” ise, insanın sosyal ihtiyaçlarının da değerlendirildiği bir anlayışı ifade etmektedir;

yani kişinin günlük kalori ihtiyacından ziyade, yaşadığı toplumdaki diğer bireylerin yaşam standardına göre kendisinin sahip olduğu maddi imkânları temel almaktadır. Bu yönüyle geri kalmış ülkelerde mutlak yoksulluk daha sık görülürken, gelişmiş ülkelerde ise görece yoksulluk yaygındır.

Küresel bir problem olarak yoksulluk konusu, sonuçları itibarıyla ülkelerin ulusal sınırlarını aşan düzeyde bir sorunu tanımlamaktadır. Şiddetli, ılımlı ve düşük düzeyde seyredebilen küresel yoksulluğa dair uluslararası kurumlar farklı tanımlar ve çözümler getirse de Birleşmiş Milletler (BM), yoksulluğa daha geniş bir açıdan bakarak insani gelişmişlik perspektifiyle değerlendirmiş ve meseleyi insani kalkınmışlık açısından ele almıştır. BM Kalkınma Programı, 1997’den itibaren beşeri kalkınma endeksleri hazırlayarak ortalama yaşam süresi, okuma yazma oranı, reel satın alma gücü, çocuk

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

ölümleri gibi farklı başlıkları ihtiva eden 17 ayrı konu belirleyerek yoksulluğu genel insani kalkınmışlıkla birlikte değerlendirmiştir.

Batılı güçlerin üretim, ticaret ve finans üzerinde hâkimiyet kurarak küresel ekonomik ilişkileri inşa ettiği 20. yüzyıl, küreselleşmenin de yükselişe geçtiği bir dönem olmuştur. Bu süreç aynı zamanda yoksulluğu kronik bir hâle getirerek dünya genelinde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Özellikle 1970-1989 yılları arasında gelir eşitsizliği zirve yapmış ve dünya nüfusunun en zengin %20'sine sahip ülkeler küresel gelirden %80,7'lik pay alırken, en yoksul %20'sine sahip ülkeler ise %1,4'lük bir pay alabilmiştir. Bu dengesizlik, zengini daha da zenginleştiren buna karşın fakirliği daha da yaygınlaştıran bir etki yaratmıştır.

Şu an dünyada 1,3 milyar yoksul birey bulunmaktadır. Bunların yarıya yakını eğitim, sağlık ve temel insani standartlardan mahrum olarak yaşamak zorunda kalan çocuklar oluşturmaktadır. Küresel çapta 736 milyon insan şiddetli yoksullukla mücadele etmektedir. Bunların büyük bölümünün yaşadığı Güney Asya ve Sahra altı Afrika'da insanların %80'i günlük 1,90 dolardan daha az gelirle yaşamaya çalışmaktadır. 560 milyon yoksul bireyin yaşadığı Sahra altı Afrika, yoksullukta en kalabalık kitleyi barındırırken, Güney Asya 546 milyon, Doğu Asya ve Pasifik 118 milyon, Arap devletleri 66 milyon, Latin Amerika ve Karayipler 32 milyon ve son olarak da Avrupa ve Orta Asya bölgeleri 4 milyon yoksula ev sahipliği yapmaktadır.

Günümüzde kronik yoksullukla boğuşan toplumlara bakıldığında bunların ağırlıklı olarak sömürge sonrası bağımsızlığını kazanan ancak ekonomik olarak kalkınma gerçekleştirememiş, sanayileşmesini tamamlayamamış ve bir şekilde sömürgeci güçlerin nüfuzunun sürdüğü devletler olduğu görülmektedir. Bununla

birlikte, bu konuda sadece Batılıları suçlamak doğrunun önemli bir bölümünü ifade etse de, her bir ülkenin yerel koşullarından kaynaklı yoksulluk sebeplerinin çok daha önemli olduğu da aşikârdır.

Küresel etkenlere ilave olarak yerel savaşların yükü, bulunulan coğrafi koşullar, kötü yönetimler, rant sistemi, eğitim ve üretim imkânlarının sınırlı olması, istihdam kısıtlılığı, altyapı imkânlarının ve sosyal hizmetlerin eksikliği, hukukun zayıflığı, çarpık vergi düzenlemeleri, toplumsal tembellik ve borçlanma gibi birçok sebep yoksulluğu tetiklemektedir. Hasılı yoksulluğun yalnızca ekonomik gerekçelere bağlanamayacak kadar çok boyutlu olduğu ortadadır.

17.yüzyılsonrasıdünyanın ticaret ve finans ağını inşa eden süreçler kimi devletleri zenginleşirken kimilerinin yoksullaşmasına sebebiyet vermiştir. Ham madde kaynaklarını ucuza alıp yoksulluğu geniş coğrafyaların kaderi hâline getiren Batılı kapitalist anlayış, son üç

asırdaki yoksulluğun en önemli sorumlu olsa da, ekonomik soykırım olarak da adlandırabileceğimiz modern küresel ekonomik yapılanma da birçok ülkeyi Batı'ya bağımlı hâle getirmiştir. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, G7 gibi kurumlar, reform adı altında az gelişmiş ülkelerde halkın değil kurumsal sermayenin ve çok uluslu şirketlerin yararını önceleyen programlar dayatarak bu dengesiz sistemin devamını garanti etmektedir.

Her ne kadar finansın ve ticaretin küreselleşmesiyle arzu edilen şey, refahın ve zenginliğin dünyaya yayılması ve faydalarının herkes tarafından paylaşılması olsa da, kalkınma imkânları pek de hayal edildiği gibi olmamıştır. Sanayi Devrimi sonrası ekonomik büyümesini seri üretimle güçlendiren Batı dünyasına karşın, tarımsal üretimle geçimini sağlayan

*Yoksulluk,
küresel
adaletsizliğin
ve yerel çarpık
ekonomi
politikalarının
utanç tablosu
olarak
karşımızda
durmaktadır.*

sanayileşmemiş ancak dış pazarın içine çekilen ülkeler, dengesiz bir küresel ekonomik rekabetin mağduru hâline gelmiştir. Başlarda sadece sanayi mamulleri ve lüks malları ticaret yoluyla temin eden bu ülkeler, artık temel ihtiyaçlarını dahi dışarıdan alır hâle gelmiştir. Bunun yanında, az gelişmiş ülkelerin henüz bağımsızlık kazandığı, yönetim kabiliyetlerinin dar olduğu bir dönemde küreselleşmeyle yüzleşmeleri, sosyal refahı sağlamaları noktasında bu devletleri dışa bağımlı ve devamlı borç alan bir konumuna düşürmüştür.

Yoksul ülke yönetimlerinde bu süreç yaşanırken, ülke içinde de gelir eşitsizliği yoksulluğu tırmandırmıştır. Yatırım ve büyüme politikalarının sağlıklı bir şekilde yürütülememesi, iş gücü piyasasını daraltmış ve ücretlerdeki eşitsizliği artırmaya başlamıştır. Bu sorunları aşmak için dışarıdan para bulma ihtiyacı duyan bu ülkelerde, kalkınma ve gelişme programları, yerini Dünya Bankası öncülüğünde gerçekleştirilen yapısal uyum ve

dışa açılma politikalarına bırakınca işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlik daha da artmıştır.

Nüfus artış hızının ülkenin kalkınma hızını geçmesi de yeni kaynaklar yaratılmasını veya var olan kaynakların verimli kullanılmasını zorlaştıran sebeplerden biridir. Artan nüfusa karşın altyapı sorunlarının aynı şekilde hızla çözümlenememesi, sağlıktan eğitime kadar birçok alanda mahrumiyet ve yoksunlukla ilgili durumları ortaya çıkarmıştır. Kırsaldan kente göçle birlikte nüfusu artan ama altyapısı gelişmeyen büyük şehirlerde bu kez de kentsel yoksulluk ve işsizlik oluşmuştur.

Sonuç olarak yoksulluk, küresel adaletsizliğin ve yerel çarpık ekonomi politikalarının utanç tablosu olarak karşımızda durmaktadır. İnsan hakları, refah, gelişme gibi kavramların küreselleştiği bir yüzyılda hâlen açlık, sefalet ve adaletsiz gelir dağılımının giderilememesi, mevcut küresel düzenin çarpıklığını açıkça ortaya koymaktadır.

